

УДК 344.13

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.34.24>

ВІЙСЬКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кропивницький Олег Миколайович,
аспірант
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

В статті зауважено, що злочинність в армії завжди являлась найнебезпечнішим дестабілізуючим фактором, що вкрай негативно впливає не тільки на Збройні Сили України, а й на національну безпеку держави в цілому, і чим вищий її рівень, тим менше можливостей використання армії як ефективного інструмента вирішення зовнішньополітичних і внутрішніх проблем.

Проголошений 24 лютого 2022 року в Україні воєнний стан започаткував новий шлях розвитку Української незалежності, в тяжкій боротьбі за свій державний суверенітет і територіальну цілісність, який значно вплинув не лише на кримінально-правову статистику злочинності в державі, а й кардинально змінив загальний стан вчинення військових кримінальних правопорушень.

Сьогодні військова злочинність вийшла далеко за межі загальнокримінального феномену й перетворилася на фактор, що створює реальну загрозу національній безпеці, основам державного устрою, що є однією з найгостріших сучасних проблем, в умовах, що склалися в країні, яка в процесі зміни воєнно-політичної ситуації в державі потребує відповідного та радикального переосмислення.

Кримінологічна ситуація є суттєвим дестабілізатором суспільного життя, що являється особливо відчутним на тлі кардинальних змін в умовах воєнного стану в Україні, що зумовлює необхідність термінового вжиття відповідного комплексу заходів спрямованих на запобігання військовій злочинності в державі.

Ключові слова: військова злочинність, кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби, військові кримінальні правопорушення, статистика військової злочинності, воєнний стан.

THE RIGHT OF CONVICTS TO HEALTH CARE: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

Lytvynenko Oleh Mykolaiovych,
Postgraduate Student
(Odesa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine)

The article notes that crime in the army has always been the most dangerous destabilizing factor that has an extremely negative impact not only on the Armed Forces of Ukraine, but also on the national security of the State as a whole, and the higher its level, the less opportunities there are to use the army as an effective tool for solving foreign and domestic problems.

Proclaimed on February 24, 2022, martial law in Ukraine marked a new path for the development of Ukrainian independence, in a difficult struggle for its state sovereignty

and territorial integrity, which significantly affected not only the criminal law statistics of crime in the country, but also radically changed the general state of military criminal offenses.

Today, military crime has gone far beyond the general criminal phenomenon and has become a factor that poses a real threat to national security and the foundations of the state system, which is one of the most acute contemporary problems in the current situation in the country, which in the process of changing the military-political situation in the country requires an appropriate and radical rethinking.

The criminological situation is a significant destabilizer of public life, which is especially noticeable against the backdrop of dramatic changes in the conditions of martial law in Ukraine, which necessitates the urgent adoption of an appropriate set of measures aimed at preventing war crimes in the state.

Key words: military crime, criminal offenses against the established order of military service, military criminal offenses, statistics of military crime, martial law.

Постановка проблеми. Злочинність в армії завжди являлась найнебезпечнішим дестабілізуючим фактором, що вкрай негативно впливає не тільки на Збройні Сили України, а й на національну безпеку держави в цілому, і чим вищий її рівень, тим менше можливостей використання армії як ефективного інструмента вирішення зовнішньополітичних і внутрішніх проблем [1, с. 114].

Проголошений 24 лютого 2022 року в Україні воєнний стан започаткував новий шлях розвитку Української незалежності, в тяжкій боротьбі за свій державний суверенітет і територіальну цілісність, який значно вплинув не лише на кримінально-правову статистику злочинності в державі, а й кардинально змінив загальний стан вчинення військових кримінальних правопорушень.

Сьогодні військова злочинність є однією з найгостріших сучасних проблем, в умовах, що склалися в країні, яка в процесі зміни воєнно-політичної ситуації в державі потребує відповідного та радикального переосмислення.

Недосконалість нормативно-правового, організаційного, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення військової сфери, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення та озброєння ЗСУ, стан військової техніки, низький рівень підготовки та забезпечення військовослужбовців для ЗСУ, призводять до стрімкого зростання військової злочинності в державі [2, с. 186].

У кримінології більшістю вітчизняних учених завжди відстоювалася позиція відносно того, що стан і тенденція окремого роду злочинності прямо залежать від стану загальної злочинності в державі, що перебуває в тісному взаємозв'язку із загальними, економічними, політичними, соціальними, правовими, організаційними, морально-психологічними та іншими процесами. [3, с. 113]. Проте за справедливим твердженням М. В. Корнієнка, А. О. Реви та О. О. Шкути, до проголошення в Україні воєнного стану вказана вище тенденція знаходила своє практичне підтвердження. Проте в умовах воєнного стану, і ми з цим повністю погоджуємось, ані загальносоціальні, ані економічні та соціальні процеси в країні не справляють такого надзвичайного впливу на зростання кількості військових кримінальних правопорушень, як зміна воєнно-політичної ситуації в державі [4 с. 116], що підтверджено результатами даного дослідження.

Аналіз останніх публікацій. За період Української незалежної проблемам військової злочинності присвятили свої наукові праці такі вітчизняні учені як: В. В. Бабаніна, А. М. Бабенко, В. М. Білоконеv, І. Г. Богатирьов, П. П. Богуцький, І. В. Боднар, В. В. Бондарев, Бугаєв В. О., М. Б. Головка, В. К. Грищук, В. С. Давиденко, Н. А. Дмитренко, С. Ф. Денисов, Ю. П. Дзюба, С. І. Дячук, М. М. Івлєв, Д. В. Казначєєва, В. І. Касинюк,

В. А. Клименко, Корнієнко М. В., І. М. Коропатнік, Я. С. Кулькіна, Ю. Б. Курилюк, І. І. Митрофанов, В. О. Навроцький, Т. Б. Ніколаєнко, А. С. Овчаренко, М. І. Панов, О. Р. Полегенька, В. П. Попович, А. О. Рева, О. М. Сарнавський, О. В. Столярський, В. М. Стратонов, Є. Л. Стрельцов, М. С. Туркот, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, І. О. Харь, Г. І. Чангулі, В. В. Шаблистий, О. О. Шкута та ін.

Мета статті. Вивчення стану військової злочинності в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. До повномасштабної війни з РФ, контексті загальної злочинності показник вчинення військових кримінальних правопорушень у 2014 р. становив 0,8% (4153/529 139 КК України), у 2015 р. – 1,1% (6213/565 182 КК України), у 2016 р. – 0,6% (3650/592 604 КК України), у 2017 р. – 0,9% (4577/523 911 КК України), у 2018 р. – 0,8% (3694/487 133 КК України), у 2019 р. – 0,8 (3616/444 130 КК України), у 2020 р. – 1,1% (4055/360 622 КК України) 2021 р. – 0,9% (3037/321 443 КК України), у зв'язку із чим можемо констатувати, що з 0,065% у 2013 р. протягом наступних дев'яти років (2014 р. – 24.02.2022 КК України) військові кримінальні правопорушення в системі загальної злочинності в державі усклали близько 1%.

Введений Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. [5] воєнний стан став лакмусовим папірцем до рекордного зростання військової злочинності, у зв'язку із чим на тлі загального зменшення злочинності в державі набуло стрімкого зростання вчинення військових кримінальних правопорушень, середній коефіцієнт якого за 2022 р. – 3,8% у системі загальної злочинності по державі та в 4,5 рази перевищив показник 2021 р. [3, с. 118].

До прикладу, протягом січня-лютого 2022 р. в Україні було зареєстровано 569 військових кримінальних правопорушень. Лише протягом першого місяця повномасштабних військових дій з РФ в умовах воєнного стану (березень 2022 р. КК України) кількість вчинених військових кримінальних правопорушень зросла майже втричі (1510 КК України).

За 2022 рік в Україні було вчинено 362 636 кримінальних правопорушень, з яких 13766/3,8% склали кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби. З них: особливо тяжкі злочини – 3810 (27,6% КК України), тяжкі злочини – 8947 (65% КК України), нетяжкі злочини – 986 та кримінальні проступки 13.

З них: Непокора (ст. 402 КК України) – 1 574; Невиконання наказу (ст. 403 КК України) – 28; Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404 КК України) – 15; Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК України) – 211; Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК України) – 151; Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – 6 183; Дезертирство (ст. 408 КК України) – 3 214; Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України) – 177; Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України) – 250; Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411 КК України) – 9; Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК України) – 14; Втрата військового майна (ст. 413 КК України) – 411; Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України) – 303; Порушення правил водіння або експлуатації машин, ст. 415 КК України) – 161; Порушення правил польотів або підготовки до них, ст. 416 КК України) – 17; Порушення

правил кораблеводіння (ст. 417 КК України) – 0; Порухення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418 КК України) – 9; Порухення правил несення прикордонної служби, ст. 419 КК України) – 12; Порухення правил несення бойового чергування, ст. 420 КК України) – 6; Порухення статутних правил внутрішньої служби, ст. 421 КК України) – 2; Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК України) – 17; Недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК України) – 273; Бездіяльність військової влади (ст. 426 КК України) – 59; Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426-1 КК України) – 426; Здача або залишення ворогові засобів ведення війни, ст. 427 КК України) – 15; Залишення гинучого військового корабля (ст. 428 КК України) – 0; Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429 КК України) – 150; Добровільна здача в полон (ст. 430 КК України) – 16; Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (ст. 431 КК України) – 4; Мародерство (ст. 432 КК України) – 1; Насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України) – 23; Погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України) – 2; Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (ст. 435-1 КК України) – 33.

З них на першому місці – 45% Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – 45%, на другому – 23,3% Дезертирство (ст. 408 КК України) і на третьому – 11,5% Непокора (ст. 402 КК України).

За 2023 рік загальна кількість вчинених кримінальних правопорушень склала 475 595, що на чверть (24,8% КК України) більше ніж у минулому році з них 28 666 – військові кримінальні правопорушення, які більше ніж в 2 рази перевищило показники 2022 року.

З них: особливо тяжкі злочини – 8485 (29,5% КК України), тяжкі злочини – 19256 (67,1% КК України), нетяжкі злочини – 903 та кримінальні проступки 14.

З яких: Непокора (ст. 402 КК України) – 1 678; Невиконання наказу (ст. 403 КК України) – 32; Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404 КК України) – 15; Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК України) – 1774; Порухення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК України) – 137; Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – 16 515; Дезертирство (ст. 408 КК України) – 7 771; Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України) – 221; Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України) – 229; Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411 КК України) – 7; Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК України) – 20; Втрата військового майна (ст. 413 КК України) – 280; Порухення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України) – 337; Порухення правил водіння або експлуатації машин, ст. 415 КК України) – 214; Порухення правил польотів або підготовки до них, (ст. 416 КК України) – 10; Порухення правил кораблеводіння (ст. 417 КК України) – 1; Порухення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418 КК України) – 3; Порухення правил несення прикордонної служби, (ст. 419 КК України) – 15; Порухення правил несення бойового чергування, (ст. 420 КК України) – 4; Порухення статутних правил внутрішньої служби, (ст. 421 КК України) – 0; Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК України) – 24; Недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК

України) – 377; Бездіяльність військової влади (ст. 426 КК України) – 41; Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426-1 КК України) – 487; Здача або залишення ворогові засобів ведення війни, (ст. 427 КК України) – 2; Залишення гинучого військового корабля (ст. 428 КК України) – 0; Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429 КК України) – 17; Добровільна здача в полон (ст. 430 КК України) – 6; Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (ст. 431 КК України) – 3; Мародерство (ст. 432 КК України) – 0; Насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 – 8; Погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України) – 0; Незаконне використання символіки Червоного хреста, Червоного півмісяця, Червоного кристала та зловживання ними (ст. 435 КК України) – 0; Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (ст. 435 КК України)-35;

З них знову ж таки на першому місці – 57,6% Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – 45%, на другому – 23,3% Дезертирство (ст. 408 КК України), і на третьому – 11,5% Непокора (ст. 402 КК України).

В контексті проведеного нами дослідження, аналіз статистичних даних щодо зареєстрованих військових кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості показав вкрай негативний факт того що за 2 роки повномасштабної російсько-української війни 95,4% вчинених військових кримінальних правопорушень складають тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Погоджуючись із справедливою позицією І. Г. Богатирьова, варто зазначити, що військова злочинність сьогодні вийшла далеко за межі загальнокримінального феномену й перетворилася на фактор, що створює реальну загрозу національній безпеці, основам державного устрою, однак алгоритму дій для її нейтралізації кримінологічна наука до сьогодні так і не запропонувала [6, с. 114–120]

Висновки. Кримінологічна ситуація є суттєвим дестабілізатором суспільного життя, що являється особливо відчутним на тлі кардинальних змін в умовах воєнного стану в Україні, що зумовляє необхідність термінового вжиття відповідного комплексу заходів спрямованих на запобігання військовій злочинності в державі.

Проаналізовані показники щодо кількості військовослужбовців та вчинених військових кримінальних правопорушень доводять, що окрім зміни воєнно-політичної ситуації в державі на тенденцію вчинення військових кримінальних правопорушень в Україні в умовах воєнного стану, безпосередній вплив здійснює зміна кількісного складу ЗСУ та інших військових формувань.

Список використаних джерел:

1. Козачук О. Особливості сучасного реформування військових про в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5(38). С. 114–119.
2. Семененко В. В Загальносоціальне запобігання злочинам як передумова здійснення віктимологічної профілактики грабежів. Віктимологічна профілактика окремих видів злочинів : тези доповідей круглого столу (Київ, 29 квітня 2014 р.) / ред. кол. О. М. Джужа, В. В. Василевич, Т. Л. Кальченко та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 215 с.
3. Шкута О. О. Детермінанти злочинності у Збройних Силах України в умовах воєнного стану / Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану : монографія / за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 552 с.
4. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 226 с.
5. Про введення воєнного стану в Україні Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
6. Богатирьов І. Г. Злочинність в Україні: ціна та соціальні наслідки. Публічне право. 2014. № 4. С. 114–120.